

Συμπεράσματα από την κρίση στον κλάδο της οικοδομής και προοπτικές εξόδου από αυτήν. Ο ρόλος των συλλογικών επαγγελματικών φορέων

Η κρίση της οικοδομής στη χώρα μας έχει δύο βασικές αιτίες:

α) την ιδιαίτερη οικονομική κρίση στην οποία βρίσκεται η χώρα

β) τα ιδιαίτερα διαρθρωτικά και μη προβλήματα του κλάδου.

Είναι σημαντικό σε οποιαδήποτε κρίση (κοινωνική, θεσμική, οικονομική, ατομική κλπ) να θέτουμε το ερώτημα «γιατί». Γιατί φτάσαμε σήμερα να μιλάμε για κρίση στην οικοδομή που οδηγεί εκατοντάδες χιλιάδες κόσμο σε ένα σοβαρό άγχος επιβίωσης μέσα από ένα οικονομικό μαρασμό; Γιατί φτάσαμε να μιλάμε για μια ελληνική οικονομική κρίση τέτοιου μεγέθους; Τι έφταιξε; Τι φταίει;

Οποιαδήποτε απάντηση πρέπει να φτάνει στον πυρήνα του προβλήματος γιατί μόνο έτσι θα κατανοηθεί το πρόβλημα και θα ανακαλυφθεί η λύση. Καμία προσωρινή ανακούφιση με ευκαιριακές πολιτικές δε θα δώσει λύση στο πρόβλημα παρά μόνο μια (ίσως για λίγους μήνες) παράταση, μέχρι βέβαια την αναπόφευκτη τελική κρίση που θα εντείνει τα αποτελέσματά της.

A) Η Οικονομική Κρίση στη χώρα. Αιτίες, ευθύνες και προοπτικές εξόδου από αυτήν.

Χωρίς έξοδο από τη γενικότερη οικονομική ύφεση που διέρχεται η Ελλάδα, ο κλάδος της οικοδομής δεν μπορεί να ελπίζει σε αναζωογόνηση. Σε μια παγωμένη οικονομία δε κατασκευάζονται νέες κτηριακές ή βιομηχανικές υποδομές, τα δε κρατικά ελλείμματα και τα άδεια κρατικά ταμεία στοχεύουν κυρίως στην εξασφάλιση των κρίσιμων τομέων για την επιβίωση των πολιτών (υγεία, συντάξεις, μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων, εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους).

Αλλά πως φτάσαμε ως εδώ; Περιέργως ακούμε πολλές φορές το μεγάλο ζήτημα της διαφθοράς στο δημόσιο αλλά ελάχιστα το μείζον ζήτημα της έλλειψης αξιών στην ελληνική κοινωνία. **Η χώρα βρίσκεται εδώ και χρόνια σε μια κοινωνική, πολιτισμική, δημιουργική και αξιακή παρακμή.** Είναι τυχαίο ότι πριν λίγα χρόνια σε μια έρευνα που έγινε σε έφηβους για το επάγγελμα που θα ήθελαν να ακολουθήσουν όταν θα τέλειωναν το σχολείο, ήταν μακράν ως δημοφιλέστερα, το επάγγελμα του μπάρμαν για τα αγόρια και του μοντέλου για τα κορίτσια;!

Οι ανθρώπινες σχέσεις είναι κάκιστες, και η εγκληματικότητα αυξάνεται με ρυθμούς απίθανους, καθώς αποδομείται μέρα με τη μέρα η κοινωνικότητα των κατοίκων της χώρας. Ο αμοραλισμός που κυριαρχεί, όχι απαραίτητα με την έννοια της επιθετικής ανηθικότητας αλλά με αυτήν της απουσίας κοινωνικών, περιβαλλοντικών, πολιτισμικών και αισθητικών κυρίως αξιών αποσαθρώνει κάθε δυνατότητα ενός νέου οράματος (πολιτικο-κοινωνικού) που θα δώσει και μία ώθηση στην οικονομική άνθηση.

Κάθε μεγάλος πολιτικός ήταν ένας μεγάλος οραματιστής και γι' αυτό κατάφερνε να λειτουργήσει ριζοσπαστικά προκειμένου να δημιουργήσει ένα διαφορετικό μέλλον. Κανένας μεγάλος πολιτικός δεν άρθρωσε ξύλινη γλώσσα γιατί καμία ευαισθησία και αγωνία δεν μπορεί να εκφραστεί μέσα από αυτήν. Ούτε κανένας διαχειριστής – μάνατζερ καταστάσεων μπόρεσε να ανοίξει νέους δρόμους. Όπως λέει και ο Covey: «ένας καλός μάνατζερ μπορεί να στερεώνει ακόμη καλύτερα τα παγκάκια στο κατάστρωμα του Τιτανικού, αλλά δεν είναι αυτός που θα τον σώσει από το παγόβουνο»¹. Το θέμα λοιπόν δεν είναι να κάνουμε κάτι σωστά αλλά να κάνουμε το σωστό.

Βέβαια τίθεται και το ερώτημα της εύρεσης και του μεγάλου οραματιστή σε μια κοινωνία που παρακμάζει. [Όπως αναφέρει και ο καθηγητής κύριος Τάσιος: «αν ρίξεις μια απόχη σε μια δεξαμενή με 200.000 γαρίδες και 10 μαρίδες είναι πιθανότερο να πιάσεις μόνο γαρίδες»]

Η έλλειψη οράματος για τη χώρα είναι αποτέλεσμα του αξιακού τέλματός της και ευτυχώς η κρίση αυτή ίσως μας βοηθήσει όλους, να μεστώσουμε σ' αυτό τον τομέα.

Τι ανάπτυξη θέλουμε; Τι πολιτισμό θέλουμε; Τι υγεία θέλουμε: πρόληψης (για παράδειγμα) ή περίθαλψης; **Τι πόλη θέλουμε** (για να έρθουμε πλησιέστερα και στο αντικείμενό της); Μία πόλη με ταυτότητα που προάγει την ανθρώπινη επικοινωνία και δημιουργικότητα ή μία πόλη που αποδομεί της κοινωνικές και διαπροσωπικές ανθρώπινες σχέσεις; Μία πόλη που αποκλείει τη φύση ή που τη σέβεται και την υπηρετεί; Μία πόλη με πολίτες ή ένα άστυ με κατοίκους; **Τι κτήριο θέλουμε; Τι εκπαίδευση επιζητούμε; Τι πολιτισμό θέλουμε;** Οι συναυλίες του α' ή β' τραγουδιστή είναι πολιτισμός; **Τι τουρισμό θέλουμε;** Τέτοιο που θα καλύπτει ψεύτικες αγάπες και χάρτινα φεγγαράκια στο Αιγαίο για ερωτευμένους κινέζους; [*αναφέρομαι φυσικά, στην πρόσφατη αναφορά του νυν υπουργού Πολιτισμού για την ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα μας*].

Η πνευματική φτώχεια οδηγεί στη απουσία έμπνευσης ασφαλώς, και εδώ εντοπίζεται το περιεχόμενο της προσπάθειας που πρέπει να καταβάλουμε: στον κόσμο των νέων ιδεών, του δημιουργικού και ανοιχτού διαλόγου, «του νέου διαφωτισμού»² που θα μας λυτρώσει από τη μηχανική καθημερινότητα και τη θλιβερή κατάσταση στην οποία έχουμε βρεθεί.

Όσο παραμελείται αυτή η συστημική διάσταση του προβλήματος τόσο θα βαθαίνει η κρίση και θα απομακρύνεται η δυνατότητα ενός καλύτερου μέλλοντος.

Το δεύτερο και σημαντικό (όχι ίσως όσο το αξιακό) πρόβλημα είναι αυτό της έλλειψης σχεδιασμού και υλοποίησης με βάση αυτόν. Αναφέρομαι κυρίως στην έλλειψη ή στην πλημμελή εφαρμογή προδιαγραφών ποιότητας, σε μια κουλτούρα της προχειρότητας και της δίχως μόχθο σχεδίασης και λειτουργίας.

Το φαινόμενο επιτείνεται από την έλλειψη τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης που με μαθηματική ακρίβεια οδηγεί σε μείωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων.

Πράγματι ο μέσος Έλληνας εργάζεται περισσότερες ώρες από το μέσο ευρωπαϊό πολίτη αλλά είναι τελευταίος σε παραγωγικότητα. Γιατί συμβαίνει αυτό;

Η επαγγελματική τεχνική κατάρτιση και εκπαίδευση είναι τόσο παραμελημένη που θυμίζει περισσότερο μια εκπαιδευτική χωματερή όσων αποτυγχάνουν στο Γενικό Λύκειο παρά ένα σοβαρό (κρισιμότητα για την οικονομία) εκπαιδευτικό τομέα.

Το τρίτο σημαντικό πρόβλημα είναι η εποπτεία της αγοράς. Αν αυτή δεν τεθεί σε λειτουργία άμεσα για την αυστηρή τήρηση των κανόνων ποιότητας στην παραγωγή αλλά και την εφαρμογή, η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών θα συνεχίζει να βυθίζεται .

B) Τα ιδιαίτερα διαρθρωτικά και μη προβλήματα του κλάδου της οικοδομής.

Η οικοδομή γνώρισε ένα σημαντικό ρυθμό ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια. Ο ρυθμός αυτός ενισχύθηκε από τα χαμηλότοκα στεγαστικά δάνεια των τραπεζών τα οποία επέτρεψαν σε πολλούς να τα δουν, πέρα από μια δυνατότητα απόκτησης του δικού τους σπιτιού, και ως μια επενδυτική ευκαιρία για την ανέγερση διαμερισμάτων προς πώληση. Το φαινόμενο εντάθηκε από δύο ακόμη παραμέτρους: των ξένων μεταναστών που ήθελαν να νοικιάσουν ή να αγοράσουν σε κεντρικές «υποβαθμισμένες συνοικίες των μεγαλουπόλεων» και των ελλήνων που ευχαρίστως θα τα νοίκιαζαν ή θα τα πουλούσαν για μια κατοικία στα πιο ελκυστικά προάστια και ασφαλώς τα ολυμπιακά έργα που έδωσαν μεγάλη ώθηση στις τεχνικές εταιρείες κυρίως.

Μεγάλος αριθμός εργαζομένων και επιχειρήσεων κινήθηκαν προς τον κλάδο της οικοδομής για να καλύψουν τη ζήτηση. **Σήμερα όμως είναι φανερό ότι ο κλάδος μπορεί να επιβιώσει μόνο μέσα από την ανακαίνιση και την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων. Σε καμία περίπτωση όμως δεν πρόκειται να συντηρήσει όλον αυτόν τον τεχνικό κόσμο (επιχειρήσεις και εργαζομένους, μηχανικούς και αρχιτέκτονες ή τεχνίτες και ανειδίκευτο προσωπικό).**

Η προσαρμογή των επιχειρήσεων δεν είναι εύκολη στα νέα δεδομένα καθώς παραδοσιακά επαγγέλματα όπως αυτό του μετατζή θα γνωρίσουν σημαντική μείωση.

Η έλλειψη μάλιστα τεχνικής κατάρτισης των επαγγελματιών τεχνιτών του κλάδου και η έλλειψη εξωστρέφειας των ελληνικών τεχνικών επιχειρήσεων δεν επιτρέπουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά και να διεκδικήσουν τεχνικά έργα σε άλλες χώρες. Εκεί οι χώρες με υψηλή τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση (όπως η Γερμανία) θα συνεχίσουν να κυριαρχούν.

Γ) Προτάσεις για την αναζωογόνηση του κλάδου;

Επειδή κανένα πρόσκαιρο και ευκαιριακό μέτρο δε μπορεί να αναζωογονήσει παρά μόνο να αναβάλει για λίγους μήνες μια κρίση, θεωρούμε πως η οποιαδήποτε προσπάθεια που πρέπει να καταβληθεί τόσο από τους επαγγελματικούς συλλογικούς φορείς του κλάδου όσο και από την κυβέρνηση πρέπει να είναι σε μια κατεύθυνση άρσης των διαρθρωτικών προβλημάτων και της δημιουργίας πεδίων επενδυτικών ευκαιριών.

1) Δεν μπορούμε να τα περιμένουμε όλα από το κράτος. Η σωτηρία των επιχειρήσεών μας βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό στα χέρια μας. **Η διαρκής εκπαίδευση του προσωπικού και η**

εστίαση στην ποιότητα και την καινοτομία μπορεί να λειτουργήσει αναπτυξιακά ακόμη και εν μέσω οικονομικής κρίσης. Αυτή τη στιγμή οι επιχειρήσεις πρέπει να επιδείξουν εξωστρέφεια. Όταν οι ανταγωνιστές σου συρρικνώνονται από την ανασφάλεια, αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την επιχείρησή σου να γίνει ηγέτιδα στον κλάδο με θαρραλέες εξωστρεφείς πρακτικές.

2) Ανάπλαση των πόλεών μας (των κατεστραμμένων πόλεών μας), κάτω από ένα συνθετικό και συγκεκριμένο σχέδιο, που θα εξασφαλίζει και θα δυναμώνει την ιδιαίτερη ταυτότητά τους πολιτισμικά, περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά. Εδώ η ενεργειακή ταυτοποίηση των κτηρίων και ο ΚΕΝΑΚ (Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων) μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο καθώς η ευκαιρία που προσφέρει η ενεργειακή αναβάθμιση των κτηρίων, είναι μοναδική για να βελτιώσουμε και να μεταμορφώσουμε αυτό που καταστρέψαμε, με τρόπο μάλιστα που θα κινήσει την οικονομία. Στον τομέα αυτό τόσο τα Πολυτεχνεία και το ΤΕΕ όσο και οι σχετικές ΜΚΟ μπορούν να παίξουν σημαντικό επιβοηθητικό αλλά και σχεδιαστικό ρόλο.

3) Η υιοθέτηση ταυτότητας της στατικής επάρκειας του κτηρίου και η υιοθέτηση στατικών επιθεωρήσεων. Προσοχή ένα τέτοιο μέτρο θα πρέπει να έχει ένα εξαιρετικά χαμηλό κόστος καθώς επίσης και να μην οδηγήσει σε υποχρεωτικές επεμβάσεις (παρά μόνο εκεί που έχουμε υψηλό αριθμό συγκέντρωσης ατόμων). Ένα τέτοιο μέτρο είναι βέβαιο ότι θα οδηγήσει σε σημαντικές επισκευαστικές και ανακαινιστικές εργασίες πάρα πολλών ακινήτων και ταυτόχρονα θα συμβάλει στην ενίσχυσή τους. Σήμερα αρκετοί ιδιοκτήτες δε γνωρίζουν την αντοχή τους σε μια νέα σεισμική καταπόνηση.

4) Πρέπει να δοθούν φορολογικά κίνητρα (όχι απαραίτητα επιδοτήσεις) για την ενεργειακή αναβάθμιση των κτηρίων σε συνδυασμό με επιδότηση επιτοκίου μακράς λήξης δάνεια χαμηλού επιτοκίου. Ένα απλό παράδειγμα για την επιδότηση επιτοκίου για επεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας στα κτήρια:

Αν η Πολιτεία επιδοτούσε με 160 εκατομμύρια Ευρώ 4% τραπεζικού επιτοκίου για τέσσερα χρόνια, τότε με ενεργειακές επεμβάσεις συνολικής αξίας ενός δισεκατομμυρίου Ευρώ τουλάχιστον 50.000 ιδιόκτητα κτήρια θα μπορούσαν να μειώσουν στο μισό τις ενεργειακές τους απώλειες. Αυτό θα σήμαινε για τους ιδιοκτήτες μια απόσβεση σχεδόν του συνόλου του ποσού που δανείστηκαν μέσα σε 5 έτη (δηλαδή ένα μόλις έτος μετά από τη λήξη του χρόνου επιδότησης του επιτοκίου). Με τον τρόπο αυτό οι ιδιοκτήτες θα έχουν κέρδος από την εξοικονόμηση ενέργειας, χωρίς να τους κοστίζει σχεδόν τίποτα, οι τράπεζες έχουν εξασφαλισμένη κερδοφορία και χωρίς επισφάλεια, αφού θα πληρώσει το κράτος, ο κατασκευαστικός τομέας της οικοδομής αναζωογονείται και το κράτος κερδίζει όχι μόνο από το ΦΠΑ (τουλάχιστον 20 εκατομμύρια επιπλέον από αυτά που διέθεσε) αλλά και από την υπόλοιπη αγορά από τη ρευστότητα που θα την τονώσει.

Θέλετε και επιπλέον οφέλη από μια τέτοια πρακτική; Η αισθητική ανάπλαση των κτηρίων και της πόλης. Το όφελος στον ιδιώτη από την αύξηση της αξίας του ακινήτου. Η μείωση του φαινομένου της θερμικής αστικής νησίδας. Τη συντήρηση του εργατοτεχνικού προσωπικού στον κατασκευαστικό κλάδο κλπ.

5) Οι Δήμοι πρέπει να συντάξουν αναπτυξιακά σχέδια δράσης στα οποία θα κινηθούν για την επόμενη πενταετία. Το ίδιο είναι αναγκαίο να πράξει και η κυβέρνηση προκειμένου να δημιουργήσουν ένα πεδίο επενδυτικών ευκαιριών.

6) **Ολοκλήρωση των προσωρινών τεχνικών προδιαγραφών (ΠΕΤΕΠ) και μετατροπή τους σε εθνικές προδιαγραφές.** Εδώ βρίσκεται και το κλειδί για το επόμενο βήμα που είναι η επαγγελματική εκπαίδευση και τεχνική κατάρτιση.

7) **Ολοκλήρωση των επαγγελματικών περιγραμμάτων από το ΕΚΕΠΙΣ και άμεση έναρξη επαγγελματικής εκπαίδευσης και τεχνικής κατάρτισης για επαγγέλματα της οικοδομής και όχι μόνο.**

8) **Λειτουργία μηχανισμού εποπτείας της αγοράς.** Ήδη η Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας διαθέτει έκθεση -οδηγό με περιγραφή του μηχανισμού εποπτείας και πρέπει άμεσα να ενεργήσει για την υλοποίησή του. Θα οδηγήσει σε εξορθολογισμό της αγοράς και μείωση του αθέμιτου ανταγωνισμού.

9) **Άμεση έναρξη των ενεργειακών επιθεωρήσεων των κτηρίων και εφαρμογή της σχετικής ευρωπαϊκής οδηγίας.**

10) **Αναβάθμιση των επαγγελματικών συλλογικών φορέων ως προς το επιστημονικό τους έργο και συνεργασία με τους υπόλοιπους συλλογικούς φορείς για ενιαία δράση σε καίρια ζητήματα του κλάδου και όχι μόνο.**

Εδώ θεωρώ πως εστιάζεται και το βάρος της ευθύνης που πρέπει όλοι οι επαγγελματικοί συλλογικοί φορείς της χώρας να επιδείξουν. Αν δεν μπορέσουν να υπερβούν τη στενή συντεχνιακή προσέγγιση μέσα από συνεργασίες και κυρίως μέσα από στοχαστικό μόχθο και προτάσεις που θα είναι ρεαλιστικές και όχι απλά αιτήματα (που πολλά από αυτά μοιάζουν να μην έχουν αίσθηση της οικονομικής κατάστασης της χώρας) δε θα μπορέσουν να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και του ρόλου τους.

Έτσι οι κλαδικές πολιτικές είναι αυτές που θα πρέπει να στηρίζουν όχι μόνο τους επιμέρους κλάδους αλλά και την πολιτεία στην εφαρμογή ενός προγράμματος ανάκαμψης της οικονομίας χωρίς εντάσεις και κοινωνικές εκρήξεις.

Προτείνουμε λοιπόν τη συνεργασία των μεγάλων επαγγελματικών φορέων όπως της ΓΣΕΕ, του ΣΕΒ, του ΤΕΕ, της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, των Ιδιοκτητών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, της ΑΔΕΔΥ και της ΕΣΥΕΑ για βαθύ προβληματισμό και σχεδιασμό ενός πλαισίου δράσης εξόδου από την οικονομική αλλά και κοινωνικοπολιτιστική κρίση. Αυτό δε μπορεί να γίνει στα πλαίσια μιας ημερίδας αλλά στα πλαίσια μιας μόνιμης συντονιστικής ομάδας.

11) **Ενημέρωση – εκπαίδευση του κόσμου γύρω από τα ζητήματα της ποιότητας αλλά και των τεχνικών προδιαγραφών σε παραγωγή και υπηρεσίες κλπ.** Η πρόταση αυτή (που αποτελεί πρόταση του κυρίου Βουδικλάρη Θ. Πρόεδρου του ΙΟΚ) είναι σημαντική για την αναβάθμιση της καταναλωτικής ζήτησης και την αναβάθμιση της ποιότητας των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας. Που σημαίνει δηλαδή αύξηση της ανταγωνιστικότητας (αλλά και του τζίρου) των επιχειρήσεων σε υπηρεσίες και προϊόντα παράλληλα με μείωση του κόστους (σε χρονικό ορίζοντα) για τον καταναλωτή (ιδιώτη ή κράτος).

Η εκπαίδευση αυτή πρέπει να γίνει μέσα από ραδιοτηλεοπτικές ενημερωτικές εκπομπές ή φυλλάδια ή μέσω των Επαγγελματικών Συλλογικών Φορέων.

12) **Οι επιχειρήσεις του κλάδου θα πρέπει να δώσουν βάρος στην εξωστρέφεια - εξαγωγές -σε γειτονικές ή κοντινές χώρες. Ο συντονισμός αυτού του έργου πρέπει να γίνει από το ΥΠΕΞ και τους εμπορικούς ακολούθους των πρεσβειών μας καθώς και την αναβάθμιση του ΟΠΕ (Οργανισμό Προώθησης Εξαγωγών) για μια σε βάθος μεταφορά πληροφοριών για τις εξαγωγικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται.** Ήδη μια τέτοια πρωτοβουλία έχει ξεκινήσει από το ΤΕΕ (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος) και μένει να πάρει ένα πιο στρατηγικό και αποτελεσματικό προφίλ μέσα από ενδελεχή και διαρκή ροή πληροφοριών.

13) **Το πρόγραμμα «Εξοικονομώ» που αφορά τα δημόσια κτήρια και τις ενεργειακές επεμβάσεις σε αυτά, δεν πρέπει να καθυστερήσει άλλο.** Χρόνος δεν πρέπει να σπαταλιέται, και αδράνειας σε μια τέτοια περίοδο είναι αδικαιολόγητες.

14) **Οποιαδήποτε ενέργεια που μπορεί να ρίξει χρήμα στην αγορά ΕΣΠΑ, ΣΔΥΤ, κλπ χρειάζεται επίσης να επισπευθεί.** Εδώ βέβαια τίθεται και το μεγάλο πρόβλημα της αναποτελεσματικότητας της Δημόσιας Διοίκησης σε επίπεδο Κεντρικής Κυβέρνησης όσο και Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ακόμη περισσότερο). Εδώ όμως μπορούν μέσα από συντονισμένες δράσεις και πιέσεις οι Συλλογικοί Επαγγελματικοί Φορείς να συνδράμουν στην επίτευξη των απαραίτητων ενεργειών.

15) **Η διαφθορά στις πολεοδομίες (και ασφαλώς σε όλο το δημόσιο τομέα) πρέπει να χτυπηθεί ανελέητα.** Κάτι για το οποίο τόσο το ΤΕΕ, όσο και οι υπόλοιποι επαγγελματικοί συλλογικοί φορείς, φέρουμε σοβαρή ευθύνη για την ανοχή και συντήρηση του φαινομένου.

Η διαφθορά είναι υπεύθυνη για τη μείωση των εισοδημάτων κατά 30% σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα. Μπορεί ο καθένας να φαντασθεί πως θα αντιδρούσε αν μέσα στην επιχείρησή του ή το σπίτι του διαπίστωνε μια αιμορραγία της τάξης του 30%! Κάθε Επαγγελματικό Φορέας είναι αναγκαίο να συμβάλει ώστε να δοθεί ένα τέλος του φαινομένου στον κλάδο του.

16) **«Όσος πλούτος παράχθηκε καταστρέφοντας το περιβάλλον τόσος μπορεί να παραχθεί για την ανάταξή του.»³**

17) **Χρειαζόμαστε ένα σχέδιο ανάπλασης των ελληνικών πόλεων αλλά και της γειτονιάς, πάνω σε αξιακούς στόχους:** πχ πολιτισμικούς, για ορθότερες ανθρώπινες σχέσεις, επιστημονική ανάπτυξη, έρευνα, τεχνολογία και καινοτομία, για δια βίου μάθηση, κλπ κλπ.

19) **Τέλος κρίνεται αναγκαία η έναρξη ενός δημόσιου διαλόγου για τα σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας και του τρόπου με τον οποίο θα πρέπει αυτά να επιλυθούν.** Οι σημερινές συνθήκες επιβάλλουν να στοχασθούμε με σοβαρότητα και υπευθυνότητα, δεν έχουμε πλέον την πολυτέλεια να θυσιάσουμε το συλλογικό στο συντεχνιακό και το μέλλον στην αδράνεια και την αδιαφορία. Δε μπορούμε να συνεχίσουμε να κλείνουμε τα μάτια στο ολοφάνερα λάθος και να μην ενεργούμε για να φέρουμε το καλύτερο. Και εδώ αυτονομία δεν υπάρχουν. Όταν η κρίση μας υπερβαίνει πρέπει να υπερβούμε τους εαυτούς μας.

1. S. Covey: «Οι επτά συνήθειες των εξαιρετικά αποτελεσματικών ανθρώπων»

2. Γιάννης Ζήσης: «Πράσινη καμπή τομ.1»

3.Γ. Ζήσης: «Πράσινο Επιχειρείν»